

Náboženský a civilizačný význam misie Cyrila a Metoda u nás

(Prednáška na zasadnutí Ekumenickej rady cirkví v SR na GBÚ v Bratislave 18.3.2013)

Dostal som neľahkú úlohu behom 15 minút povedať niečo o našich vierozvestcoch Konštantínovi a Metodovi z príležitosti 1150. výročia ich príchodu na Veľkú Moravu. Pre šírku tejto témy budem preto hovoriť len v krátkych tázach a budem sa snažiť povedať niečo, čo som prípadne v iných svojich prednáškach na túto tému dosiaľ ešte nerozvedol.¹

Konštantín a Metod u nás pôsobili asi od jesene roku 863. Mladší Konštantín tu pôsobil síce iba 5 rokov, len do jesene 868. Jeho starší brat Metod pôsobil až do svojej smrti roku 885 teda asi 22 rokov. Vedúcim celej tejto byzantskej misie bol 36 ročný Konštantín, lebo ten bol kňazom a aj teologickým profesorom. Preto mal titul Konštantín Filozof. V Carihrade učil na teologickej škole a bol tam aj knihovníkom v knižnici patriarchu Focia. Ako vysoko vzdelaný človek Konštantín vytvoril pre našich predkov písmo hlaholiku, lebo naši predkovia dovtedy písmo nemali ale preložil z gréčtiny aj byzantskú liturgiu Jána Chryzostoma a Bazila Veľkého, používanú nimi potom u nás na bohoslužbách. Takto predbehol v bohoslužbách konaných v materinskom jazyku u nás Jána Husa, husitov, starú Jednotu bratskú, Luthera i Kalvína v používaní materinského jazyka pri bohoslužbách, ale aj druhý vatikánsky koncil. Konštantín bol však krehkého zdravia. Pápež roku 868 pozval Konštantína, ako vedúceho celej misie, a jeho brata Metoda do Ríma ad limina apostolorum referovať o ich misijnej práci u nás, lebo nemeckí biskupi na byzantskú misiu stále do Ríma žalovali, že sa svojím pôsobením odchyľujú od západného kresťanstva. Naše Slovensko totiž a Veľká Morava v tej dobe patrilo pod západnú časť cirkvi, povedali by sme patrili akoby do západného dištriktu vtedy ešte jednotnej kresťanskej cirkvi, ktorá používala latinskú bohoslužbu a organizačne patrila pod Rím a pápeža. Oni dvaja však mali odvahu začať u nás konať bohoslužby v našom jazyku a do nášho jazyka preložili aj Bibliu okrem kníh Makabejských. To bolo niečo neslýchaného. Ďaleká cesta z Veľkej Moravy zhoršila Konštantínov zdravotný stav. Konštantín v Ríme v ťažkej nemoci pocítil blízkosť svojej smrti. Preto len asi 50 dní pred smrťou vstúpil v Ríme do kláštora. Svoje občianske meno Konštantín si zmenil na rehoľné meno Cyril a dňa 14. februára 869 vo veku iba 42 rokov si ho Pán povolal do večnosti.

Pred smrťou Konštantín stihol ešte odovzdať štafetu celej misijnej práce na Veľkej Morave svojmu staršiemu bratovi Metodovi, ktorý pôvodne nebol kňazom, ale len mníchom. Ten mal pri príchode k nám asi 48 rokov. Bol teda asi o 12 rokov starší od Konštantína. Vtedy už bol opäť kláštora na vrchu Olympe a prišiel k nám na Veľkú Moravu. Až po bratovej smrti bol pápežom Hadriánom II. vysvätený za kňaza a za biskupa. Priam dojemne znejú slová jeho mladšieho brata Cyrila na smrteľnej posteli v Ríme k bratovi Metodovi. Máme ich zapísané v Metodovom životopise: „Hľa, brat môj, boli sme obaja dvojzáprahom, čo oral jednu a tú istú brázdou. Ja teraz na oranici padám, môj deň sa skončil. Ale ty neopúšťaj kvôli hore Olymp svoje učiteľstvo na Veľkej Morave.“²

Hoci my evanjelici nemáme svätých, predsa s pokorou si povedzme, že život oboch bratov bol svätý, lebo ho nezištne obetovali svätej veci Kristovej. Svoj život obaja bratia vierozvestci venovali nášmu slovenskému národu, národu Slovenov. Tak sme sa totiž my Slováci menovali v dobe vierozvestcov. Keďže názov Slováci v tejto dobe ešte nejestvoval, Konštantín našich otcov nazýval Sloveni a Slovenky. Takto to urobil aj v svojom v pamätnom traktáte Proglas, kde vyslovil akoby

¹ Napríklad Kišš, Igor: *Cyril a Metod z pohľadu evanjelickej a. v. cirkvi. Solúnski bratia – naši učelia viery*. In: Cyril a Metod – odkaz pre dnešok, strany 46-59. Prednáška z konferencie v Poprade 12.-14. septembra 2012. Zostavovateľ zborníka Miloš Klátik. Vydal Transocius, Liptovský Mikuláš 2013. ISBN 978-80-7140-410-1. Alebo: Kišš, Igor. 2005. *Teologický odkaz Konštantínovho Proglasu*, Cirkevné listy 2005, č. 7 – 8, s. 30 – 34.

Kišš, Igor. 2005. *Pokus o rekonštrukciu teológie Konštantína a Metoda*. Referát na medzinárodnej konferencii Cyril a Metod – Slovensko a Európa, prednesený na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave 26. 5. 2005. In: Cyril a Metod – Slovensko a Európa. Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava 2007, s. 197 – 204.

Kišš, Igor. 2005. *Základné paradigmy koncepcie filozofie Konštantína Filozofa*, referát na 3. slovenskom filozofickom kongrese v Smoleniciach 7. – 9. novembra 2005. In: Filozofia v kontexte globalizujúceho sa sveta. Slovenské filozofické združenie pri Slovenskej akadémii vied, Bratislava 2006, s. 304 – 310.

Kišš, Igor. 2008. *Význam teológie Logosa pre zdôvodnenie humanizácie sveta*. In Logos-Kristus a Jeho význam pre teológiu a sociálnu etiku. Zborník EBF UK, Bratislava.

Kišš, Igor. 2009. *Snahy o humánnejší svet v náboženskej filozofii Konštantína Filozofa*. Referát na konferencii z príležitosti 65. narodenín prof. PhDr. Dalimíra Hajka, DrSc., na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre 17. júna 2009. Cirkevné listy 2009, č. 10, 16 – 20; Cestami filozofie a literatúry. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2009, s. 90 – 97.

Kišš Igor. 2011. *Záhady dvoch veľkomoravských hrobov*. In: Slovenské národné noviny, 50/2011, s. 8.

² *Život Metodov*, 7. kapitola.

program celej svojej misie na Veľkej Morave: „Preto čujte, čujte toto Sloveni,³ čo vám prinášame, čítame v Konštantínovom Proglase. Počujte všetci, celý národ slovenský⁴, slovo, čo Boha poznávať vás pripraví.⁵ Počujte zákon Boží, v ňom Boží raj sa zjavuje⁶ a zbavuje vás života zvieracieho, akým ste dosiaľ žili.“⁷

Oni obaja opustili slávny Carihrad a Solún (= Tesaloniky) s vysokou vtedajšou civilizáciou a prišli medzi nás k pohanským národom, aby z tzv. barbarov urobili národ kresťanský a kultúrny, ktorý sa začal riadiť zákonmi Božími. Tu u nás nadviazali na misijné dielo apoštola Pavla, ktorý kedysi ich rodný tesalonický cirkevný zbor založil a rozšíril ho. V dobe, keď sme ešte nemali vlastné písmo a národ bol negramotný, vytvorili vhodné písmo pre nás Slovenov, totiž hlaholiku. Takto umožnili našim predkom čítať Bibliu. Zakladali vzdelávacie učilišťa a školy. Priniesli k nám ako misionári znalosť o Kristu. Svedok tejto doby mních Chrabr, vo svojom diele O písmeňách píše, že Sloveni, tak nás nazýva aj mních Chrabr (teda my Slováci) sme v tejto dobe nemali ešte písmo, ale naši predkovia si robili len vrúbky (zárezy) do dreva, takzvané rováže, a rôzne črty a rezy,⁸ ako sa to potom až do 19. storočia zachovalo u starých slovenských krčmárov a bačov.

Lebo bola pravda to, čo roku 862 napísali v spoločnom liste cisárovi do Carihradu naše tri kniežatá Rastislav so Svätoplukom (a podľa Nestorovej kroniky aj spolu s blatnohradským Koceľom)⁹: „My, Sloveni (a tam medzi Slovenov zrejme tieto tri kniežatá v liste do Carihradu zahŕňali aj seba), že my Sloveni a Slovenky sme prostý ľud a nemáme, kto by nás vyučil pravde Božej a rozumne nám ju vyložil. Nuž teda, pane, (píšu carihradskému cisárovi Michalovi III.) pošli takého muža, ktorý nás uvedie do všetkej aj svetskej spravodlivosti. Tak pošli nám, vládaru, biskupa a učiteľa takého, lebo od vás z Carihradu na všetky strany ide dobrý zákon.“¹⁰ A cisár Michal III. poslal k nám na Veľkú Moravu dvoch významných učiteľov. Ich otec menom Lev bol síce Grék, bol to vysoký vojenský veliteľ (drugárius) v Tesalonikách. Ale matka oboch bratov bola Macedónčanka. Bratia ovládali teda akoby dva materinské jazyky, gréčtinu aj (povedzme to tak) macedónsku slovančinu. Preto mohli do našim otcom zrozumiteľného jazyka za krátky čas preložiť celú Bibliu. To mohli urobiť len ľudia s dokonalou znalosťou slovanského jazyka. A tu je ten zázrak, lebo práve my Slováci sme sa stali jedným z prvých slovanských národov, čo sme mali Bibliu preloženú do nám zrozumiteľnej reči. Až dovtedy bola Biblia preložená len v hebrejčine, gréčtine a latinčine (včítane italiky ako druhu latinčiny). Konštantín a Metod mali odvahu povýšiť náš jazyk na štvrtý jazyk, v ktorom ľudia v chrámoch chválili Boha. Také niečo nemohli vtedy robiť ani Nemci, ani Francúzi, ani Angličania, ani Škandinávci. Zo slovenského národa pod Tatrami a na takzvanom Moravskom Slovensku urobili Konštantín-Cyril a Metod nástupište pre šírenie kresťanstva medzi ostatnými slovanskými národmi. Stará Nestorova kronika o tom hovorí: „Preto sa patrí vzdať chválu a slávu Bohu a tým aj slovenskému ľudu, píše doslovné Nestorova kronika, Konštantínovi Filozofovi a jeho bratovi Metodovi za preklad Písma svätého.“¹¹ Až od nás Slovenov, teda z Veľkej Moravy išlo kresťanstvo potom do Česka, do Poľska, do Ruska, aj do Bulharska a Srbska.

Vierozvestci si ihneď uvedomili, že na preklad Biblie do slovanského jazyka nemôžu použiť grécke písmo. Mních Chrabr znova píše: „Sú slovanské slová, ktoré sa jednoducho nedajú napísať pomocou gréckej abecedy alebo latinkou“. Také sú podľa Chrabra napríklad slová život, človek, cerkov, štedrota, junosť, jazyk a iné podobné.¹² Bolo treba pridať aj dvojhlásky. A preto bol Konštantín Filozof prinútený vymyslieť pre slovanský jazyk vhodné písmo – hlaholiku, ktoré malo až 38 písmen.¹³ Tam bolo vidieť akým dokonalým znalcom slovanského jazyka bol Konštantín.

Starší z dvoch bratov Metod bol pôvodne vojakom a právnikom, skôr než sa stal kňazom a arcibiskupom, a ten napísal aj právnický spis *Nomokánon*, totiž cirkevné právo tej doby pre Veľkú Moravu a okrem toho ako bývalý právnik pripravil aj trestný zákonník pre Slovenov a Slovenky *Zakon sudnyj ljudem*, podľa ktorého sa museli všetci riadiť. V kostoloch kňazi kázali jazykom zrozumiteľným nášmu ľudu. Obaja vierozvestci mali odvahu predbehnúť v cirkvi dobu o tisíc sto rokov, lebo

³ Konštantín Filozof: *Proglas*, riadok 9. Pritom nie je správne tieto Konštantínove slová do slovenčiny prekladať ako Slovieni, ako sa to stalo zvykom, lebo inak by sme naše ženy museli nazývať Slovičky, ale my ich nazývame Slovenky, preto aj mužov v preklade Konštantínovho Proglasu máme nazývať Sloveni.

⁴ Tamtiež, riadok 20.

⁵ Tamtiež, riadok 27.

⁶ Tamtiež, riadok 34.

⁷ Tamtiež, riadok 46.

⁸ Mních Chrabr: *O písmeňách*. In: Ratkoš, Peter: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1968, s. 265.

⁹ Nestorova kronika: *Povesť dávnych liet*. In: Ratkoš Peter: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, op. cit., s. 358.

¹⁰ *Život Metodov*, 5. kapitola. Tamtiež.

¹¹ Nestorova kronika: *Povesť dávnych liet*. In: Ratkoš Peter: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, op. cit., s. 359.

¹² Mních Chrabr: *O písmeňách*, op. cit., s.265.

¹³ Tamtiež, s. 268.

bohoslužobná liturgia počas omší sa v západnej cirkvi až do roku 1965 vykonávala výlučne po latinsky.

Obaja Cyril a Metod neboli teda nejakí treťotriedni teológovia, ale špičkoví vzdelanci východnej cirkvi. Dobre to napísal náš básnik Andrej Sládkovič pri príležitosti vydania *Memoranda nášho Slovenského národa v Martine 1861*, že si skrze oboch solúnskych bratov Boh vyvolil náš malý slovenský národ, aby sa on stal pionierom medzi ostatnými slovanskými národmi tejto doby.¹⁴ Nevie, či dakto zrozumiteľnejšie napísal o určitej „vyvolenosti“ Slovákov medzi slovanskými národmi než to urobil Andrej Sládkovič. Citujem: „Boh Všemohúci stvoril plemäno toto slovenské, píše Sládkovič, prechovával ho... povodil a porozsádzal všetkými údoliami Uralu, Tatier, Krkonošov, Balkánu... a pokrstil ramenom a osvietil písmom blahoslavených Solúnčanov.“¹⁵

A znova hovorí mních Chrabr, že Boh sa zmiloval nad slovenským národom a poslal mu Konštantína a Metoda.¹⁶ Chceme sa preto pri pamiatke Konštantínovej smrti zamyslieť aj nad národnobuditeľským a nad civilizačným významom pôsobenia dvoch bratov v dejinách slovenského národa. Nie náhodou Jozef Miloslav Hurban, ktorý mal deväť detí, dal svojim synom meno jednému *Konštantin Hurban* a ďalšiemu synovi dal meno *Cyril Metod Hurban*. To bolo Hurbanovo ocenenie, čo títo dvaja velikáni znamenali v dejinách slovenského národa. Ešte aj pápež Štefan V., v liste zo septembra 885 písal Svätoplukovi, o našich otcoch ako Slovenoch, čo majú svojho kráľa vo Svätoplukovi. Len počujme: Svätoplukovi, kráľovi (pápež výslovne použil o Svätoplukovi latinské slovo rex, kráľ) Slovenov.¹⁷ Preto nám patrí vďačne myslieť na Cyrila a Metoda, že nám pomohli voviesť náš slovenský a popri tom aj moravský národ do rodiny ostatných vzdelaných a rozhladených európskych národov. Aj preto voláme s úctou: Vječajna vám pamjať.

Igor Kišš

¹⁴ Pozri: Michal Valčo, *Andrej Braxatoris-Sládkovič: Slovenské národné zhromaždenie v Turčianskom Svätom Martine 1861. Teologické aspekty memorandových udalostí a ich odkaz pre dnešok*, Žilina 2011).

¹⁵ Pozri Sládkovič, Andrej: *Náčrty v predsieni Slovenského národného zhromaždenia v Turčianskom Svätom Martine v roku 1861*. Vydal František Hrušovský, Turčiansky Svätý Martin, Matica slovenská 1941. Nové vydanie tohto Sládkovičovho rukopisu pripravil náš súčasný evanjelický bádateľ-teológ Michal Valčo (a pridal k tomu svoju štúdiu aj štúdiu Miloša Kovačku) v diele *Slovenské národné zhromaždenie v Turčianskom Sv. Martine 1861*. Vydala Žilinská univerzita, Žilina 2011, 683 s., ISBN 978-80-554-0466-0, s. 62 – 63 a s. 105 – 107.

¹⁶ Mních Chrabr: *O písmenách*. In: Ratkoš, Peter: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1968, s. 265.

¹⁷ Ratkoš: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, 181.